

Gabriela Ivana Vlková

I z a j á š

S v ě d e c t v í

o v í t ě z í c í

d ů v ě ř e

Rozhovory
nad BIBLÍ

Vyšehrad

Tato kniha vychází
s laskavým souhlasem
rozhlasové stanice

EDICE ROZHOVORY NAD BIBLÍ / Svazek 7

Gabriela Ivana Vlková
IZAJÁŠ
Svědectví o vítězíci důvěře

*Rozhlasové rozhovory o biblickém textu
vedl s autorkou Petr Vaďura*

Edici řídí Jaroslav Vrbenský
K vydání připravil Petr Vaďura
Obálku a grafickou úpravu navrhl Vladimír Verner
Odpovědný redaktor Jaroslav Vrbenský
E-knihu vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
roku 2014 jako svou 1250. publikaci
Vydání v elektronickém formátu první
(podle prvního vydání v tištěné podobě)
Doporučená cena E-knihy 180 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

© Petr Vaďura, 2014

ISBN 978-80-7429-455-6

Tištěnou knihu si můžete zakoupit na www.ivysehrad.cz

Elektronické formáty připravil KOSMAS, www.kosmas.cz

Kniha vychází
v roce 80. výročí založení
nakladatelství Vyšehrad
|1934–2014|

Knihu věnujeme
pracovníkům české redakce
Trans World Radia - Rádia 7,
kteří se už desítky let
snaží zprostředkovat
posluchačům poselství Bible.

S vděčností děkujeme též sestrám
olomoucké dominikánské komunity,
zvláště sestře Bedřišce,
za vlídné zázemí,
bez něhož by tato publikace
nemohla vzniknout.

Obsah

Předmluva	11
Nevěrný Jeruzalém (1,1–31)	13
Budoucí vyvýšení Jeruzaléma i aktuální hrozba zkázy (2,1–4,1)	20
Naděje i hrozba války (4,2–5,30)	28
Vidění Hospodina (6,1–13)	34
Znamení pro Achaza a nebezpečí budoucí pohromy (7,1–8,8)	40
Zapečetěné svědectví, tma i světlo pro lid (8,9–10,4)	47
Na Asýrii také dojde (10,5–34)	54
Výhonek z pařezu Jišaj a vize spásy (11,1–12,6)	60
Výnos o Babylonu a jeho králi (13,1–14,27)	65
Výnos o Pelišteji, Moábu a Kúši (14,28–18,7)	73
Výnos o Egyptu, přímořské stepi, Dúmě a Arábii (19,1–21,17)	80
Proti Jeruzalému a výnos o Týru (22,1–23,18)	87
Soud nad celou zemí a velká hostina (24,1–25,12)	93
Chvalozpěv nad zachráněným Jeruzalémem (26,1–27,13)	99
Běda opilému Samaří i Jeruzalému (28,1–29)	105
Běda těm, kdo nehledají pomoc u Hospodina (29,1–24)	111
Běda těm, kdo spoléhají na vojenské koalice (30,1–31,20)	118
Příslib vyřešení situace (32,1–33,24)	124
Dvojí podoba Hospodinovy pomsty (34,1–35,10)	131
Asyrský vpád (36,1–37,38)	137
Chizkijášova nemoc a návštěva babylonského krále (38,1–39,8)	145
Útěcha Jeruzaléma a povzbuzení malomyslných (40,1–31) ...	150
Začátek velkého tribunálu (41,1–29)	157
Hospodin představuje svého služebníka (42,1–25)	163

Povzbuzení k důvěře (43,1–28)	169
Hospodin je záruka vykoupení (44,1–28)	175
Kýros a jeho role v Božím plánu (45,1–25)	182
Pád Babylonu i jeho model (46,1–47,15)	188
„Přetavený“ lid má vyjít z Babylonu (48,1–22)	193
Hospodinův služebník se ujímá své role (49,1–13)	198
Povzbuzený Sijón (49,14–50,3)	203
Hospodinův služebník je vzorem důvěry (50,4–11)	207
Hospodinův zákon a zásah jeho paže (51,1–16)	211
Jeruzalém má povstat (51,17–52,12)	215
Trpící a oslavený Hospodinův služebník (52,13–53,12)	221
Neporušitelná smlouva (54,1–17)	230
Pozvání k hostině a účinnost Božího slova (55,1–13)	236
Kdo je pravým Hospodinovým ctitelem (56,1–57,21)	241
Nepravá a pravá zbožnost (58,1–14)	249
Selhává lid, ne Hospodin (59,1–21)	254
Jeruzalém – město světla (60,1–22)	259
Radostná zvěst pro truchlící na Sijónu (61,1–11)	264
Strážci Jeruzaléma nemohou být zticha (62,1–12)	269
Velké Hospodinovy činy (63,1–64,11)	274
Služebníci a jejich nevěřící bratři (65,1–25)	280
Nový Jeruzalém a konečný soud (66,1–24)	286
 Ediční poznámka	 292

Předmluva

Tato kniha vznikla přepisem a úpravou rozhlasových pořadů, jež byly odvysílány nejprve prostřednictvím internetového a satelitního Rádía 7 a později v upravené verzi v Křesťanské vlně Českého rozhlasu Plzeň. Jednotlivé relace byly koncipovány jako rozhovory moderátora a biblistky nad textem knihy Izajáš. Cyklus pořadů pokryl všech 66 kapitol zmíněné biblické knihy, a proto nabízí jedinečnou možnost sledovat nit, která se vine celým prorockým spisem a zachytit tak jeho nejdůležitější teologická poselství. Pro účely knižního zpracování musely být rozmluvy samozřejmě upraveny a zkráceny.

Formát rozhlasového rozhovoru ani jeho přepis neumožňuje zabývat se všemi jednotlivostmi a detaily probíraných pasáží, proto ambicí této publikace není předložit kompletní a důkladný komentář, který by probral knihu Izajáš verš po verši. Odborníci, kteří zkoumají prorockou literaturu, navíc vědí, že jednoznačný výklad mnoha míst ani není možný (poctivý vykladač může v takovém případě poukázat na řadu hypotéz, jednoznačné závěry si však učinit nedovolí), proto jsme se ani my zbytečně nevyčerpávali podrobnou analýzou všech obtížných míst. Naším úmyslem bylo spíše oslovit co nejširší čtenářskou obec a „otevřít“ jí knihu Izajáš jako celek určený k povzbuzení i napomenutí, především však k probuzení důvěry v Hospodina, který vede svůj lid ke spáse navzdory rozličným zkouškám. Ty, byť mohou být bolestné, nesměřují ke zničení, nýbrž k nutné očistě, bez níž by jakákoliv „spása“ byla pouhou iluzí. Rádi bychom tak čtenáři zprostředkovali perspektivu, v níž kniha Izajáš plní důležité svědectví: připomíná mnohonásobnou zkušenost záchrany vyvoleného národa a města Jeruzaléma, přičemž s neobyčejnou výmluvností i vemlouvavostí poukazuje na to,

jak Bohu záleží na všech, které kdy přijal za vlastní. Příležitostně neopomeneme naznačit, jak Izajášův spis otevřel cestu evangeliu Ježíše Krista. Vždyť to nakonec také ukázalo, že spása je neslučitelná s hříchem, jenž musí být právem odsouzen. Stejně tak ukázalo i to, že Bůh nechce především trestat, nýbrž očistit od hříchu, a proto žádá obrácení a důvěru. Kéž k podobné důvěře inspiruje i četba publikace, která se čtenáři právě dostává do rukou!

Autoři

Nevěrný Jeruzalém

(1,1–31)

Kdykoli začínáme číst nějaký biblický text (a zvláště prorockou knihu), je dobré se podívat na první slova a ujasnit si, kdo byl pisatel, do jaké doby a pro koho své poselství píše. V případě knihy Izajáš je hned v prvním verši napsáno: „*Vidění Izajáše, syna Ámosova, které viděl o Judsku a Jeruzalému za dnů Uzijáše, Jótama, Achaza a Chizkijáše, králů judských.*“ Jedná se tedy o vidění, které se týká Judska a Jeruzaléma v osmém století před Kristem. Co to bylo za dobu?

Byla to doba velice bouřlivá a napjatá, protože izraelskému království na severu Palestiny i jeho jižnímu sousedu Judsku tehdy hrozilo nebezpečí ze strany Asýrie. To byla jedna z mezopotamských velmocí, která se v té době rozpínala směrem na západ a chtěla zabrat celé území zaslíbené země.

Z jmenovaných králů jsou známější dva: Achaz a Chizkijáš. Achaz je znám jako král špatný, který se oddával modlářství a dokonce obětoval své děti Melekovi, zatímco Chizkijáš byl král zbožný a dobrý.

O Achazovi však čerpáme tyto informace z jiných biblických spisů. Kniha Izajáš mu vyčítá pouze malou víru a to, že nepočítal s Hospodinem. Spoléhání na Hospodina si naopak Izajáš cení na Chizkijášovi, i když i u tohoto krále bychom našli různá zaváhání. Nicméně v době největšího ohrožení země Hospodinu nakonec důvěřoval.

(1,1–9)

Vidění Izajáše, syna Amósova, které viděl o Judsku a Jeruzalému za dnů Uzijáše, Jótama, Achaza a Chizkijáše, králů judských. Slyšte, nebesa, naslouchej, země, tak promluvil Hospodin: „Syny jsem vychoval, pečoval o ně, ale vzepřeli se mi. Vůl zná svého hospodáře, osel jesle svého pána, mne však Izrael nezná, můj lid je nechápavý.“ Ach, pronárode hříšný, lide obtížený vinou, potomstvo zlovolníků, synové šířící zkázu! Opustili Hospodina, Svatého, Boha Izraele, znevážili, odcizili se mu. Nač vás ještě bít? Jste jen umíněnější. Hlava je celá chorá a celé srdce zemdlené. Od hlavy až k patě nic zdravého není. Samá modřina a jizva i čerstvá rána, nejsou vymačkány ani obvázány ani ošetřeny olejem. Vaše země je zpusťtošená, vaše města vypálená ohněm, vaši půdu vám před očima vyžírají cizáci; je zpusťtošená, cizáky podvrácená. Dcera sijónská zůstala jako chatrč na vinici, jako budka v okurkovém poli, jako obležené město. A kdyby Hospodin zástupů nám neponechal hrstku těch, kdo přežili, byli bychom jako Sodoma, podobní Gomore bychom byli.

Hospodin se zde obrací k nebesům a zemi a povolává je za svědky. Proč?

Pro jejich stálost. Díky ní mohou dosvědčit, jak to s vyvoleným národem bylo a je. Hospodin o svém lidu mluví jako otec o synech, kteří se mu vzepřeli. Ve třetím verši je dokonce napsáno, že zatímco vůl zná svého hospodáře a osel jesle svého pána, Izrael Hospodina nezná, je nechápavý a nevďěčný. Ještě zde není řečeno, co se tou nechápavostí míní a jaká je její příčina, avšak je uvedeno, že přestože Hospodin jako vychovatel sesílá na vzpurný lid různé tresty, aby jej od zlé cesty odvrátil, k nápravě stále nedochází. Národ je dokonce v tak zuboženém stavu, že už ho ani není kam bít.

Prorok dokonce říká: „Jste jen umíněnější.“

Důsledkem všech pohrom, kterým byl lid vystaven, bylo jen další odcizení Hospodinu a spoléhání na cizí bohy. Už zde si můžeme všimnout, že pro proroka války a katastrofy neznamenalý rány osudu či vítězství silnějších nepřátel, nýbrž Boží výchovné nástroje. Tak to mají chápat jeho posluchači – jako příležitost k polepšení. Tato nabídka však zůstala nevyužita.

Špatný stav dcerky sijónská je vyjádřen třemi metaforami: chatrč na vinici, budka v okurkovém poli a obležené město. Co znamená?

Dcerka sijónská je Jeruzalém a text zde zřejmě připomíná konkrétní historickou událost, kdy kolem roku 701 před Kristem přitáhl do Judska asyrský král Sancherib a celou zem zničil. Jeruzalém zůstal sice nedobytý, ovšem jeho situace byla katastrofální. Proto je zde v posledním verši řečeno, že zůstala pouhá hrstka těch, kdo přežili, a kdyby jich nebylo, podobala by se totální zkáza země zkáze Sodomy a Gomory. Téma jakéhosi „zbytku“, který Hospodin ponechává, následně prolíná celou první částí knihy Izajáš.

(1,10–20)

Slyšte slovo Hospodinovo, sodomští náčelníci, naslouchejte naučení našeho Boha, lide gomorský. „K čemu je mi množství vašich obětních hodů, praví Hospodin. Přesýtil jsem se zápalných obětí beranů i tuku vykrmených dobytčat, nemám zájem o krev býčků, beránků a kozlů. Že se mi chodíte ukazovat! Kdo po vás chce, abyste šlapali má nádvoří? Nepřinášejte už šalebné obětní dary, kouř kadidla je mi ohavností, i novoluní, dny odpočinku a svolaná shromáždění; ničemnost a slavnostní shromáždění, to nemohu vystát. Z duše nenávidím vaše novoluní a slavnosti, jsou mi jen na obtíž, jsem vyčerpán, když je musím snášet. Když rozprostíráte své dlaně, zakrýváte si před vámi oči. Ať se modlíte sebevíc, neslyším. Vaše ruce jsou celé od krve. Omyjte se, očistte se, odklidte mi své zlé skutky z očí, přestaňte páchat zlo. Učte se činit dobro. Hleďte právo, zakročte proti násilníku, dopomozte k právu sirotkovi, ujímejte se pře vdovy. Pojdte, projednejme to spolu, praví Hospodin. I kdyby vaše hříchy byly jako šarlat, zbělejí jako sníh, i kdyby byly rudé jako purpur, budou bílé jako vlna. Budete-li povolní a poslechnete, budete požívat dobrých darů země. Když však odmítnete a budete se zpěčovat, bude vás požírat meč.“ Tak promluvila Hospodinova ústa.

Má takové radikální odmítnutí bohoslužby obdobu v nějakém jiném biblickém textu?

Přestože se jedná o text velmi silný, možná by se přece jen něco podobného našlo i v jiných prorockých knihách. Izajáš není sám, kdo odmítá bohoslužebné rituály, za nimiž není skutečný příklon srdce. Už jeho předchůdce Ámos v páté kapitole své knihy kritizuje

velmi tvrdě pouhou vnějškovost bohoslužeb, byť to nečiní tak výmluvně a možná ne tak působivými výrazy. Zde Hospodin ústy proroka říká, že o nic z toho, co mu Izraelité přinášejí, nestojí, protože navzdory zdánlivé zbožnosti zde chybí to základní: činění dobra a hledání práva. O co jde konkrétně? Jeruzalémští obyvatelé si mají všímat sirotků a vdov. Je to něco, co ukládá Mojžíšův zákon. Sirotci a vdovy totiž zastupují ty nejohroženější skupiny obyvatel, a proto na ně nemají Izraelité zapomínat.

Je hebrejské znění knihy Izajáš stejně expresivní jako český překlad?

Je. A to i díky svému výraznému rytmu. Izajáš navíc nevysloví svou výtku pouze jedenkrát, ale stále znovu ji opakuje, pokaždé poněkud jinými slovy. Působivě přitom nakládá s kontrasty. V závěru např. nacházíme formulaci: „Když budete poslouchat, budete jíst dobré dary země, když však nebudete poslouchat, budete jedeni mečem.“ Prorok říká: Buď budete jíst dobro, anebo sami budete snědzeni (doslova zhltnutí) mečem.

Hospodinův obraz je v této pasáži výrazně antropomorfický. Nacházíme zde formulace: „přesýtil jsem se“, „z duše nenávidím“, „jsem vyčerpán“, „zakrývám si před vámi oči“, „neslyším, když se modlíte“. Jaký je cíl těchto formulací?

Izraelité samozřejmě věděli, že Boha nelze k nikomu připodobnit a že podle Mojžíšova zákona nelze cokoli z Boha ani zpodobnit. Když však Hospodin ústy proroka o sobě řekne, že si zastírá oči, mohou si posluchači vybavit toto gesto a tím získají názornou představu o míře Hospodinova znechucení a odporu k jejich povrchnímu náboženskému postoji.

Myslíte, že i dnes si Hospodin před námi zastírá oči a zacpává uši při našich kostelních zpěvech a modlitbách, pokud je náš život sobecký a lhostejný k potřebám druhých?

Může tomu tak být. Kdosi se pokusil převyprávět tuto pasáž pomocí výrazů, na které jsou zvyklí katolíci: „Ty vaše novény už nemůžu vystát! Vaše růžence jsou hrozné, nedá se to poslouchat! Vaše

první pátky jsou příšerné, neslyším vás a hnusí se mi to!“ Kdybychom něco takového od Hospodina opravdu uslyšeli, asi by nám zatrnulo. Proto máme čas od času každý z nás zpytovat sebe samého. Provokativní prorocké texty jsou pro takové zpytování neobyčejně vhodné. Osobně sice nemám ráda, když kazatelé v kostele zbožným lidem neustále něco vyčítají a nazývají je farizeji, neboť i takové výtky se mohou stát lacinými frázemi, ale na druhou stranu si myslím, že nám neuškodí občas se zamyslet nad tím, zda to, co Hospodinu dáváme, má vůbec nějakou cenu a zda se naše víra projevuje účinně i v běžném životě a neomezuje se jen na kostelní rituály.

Text ovšem nechce jen šokovat, nýbrž přináší i východisko. Jako by si s nimi Hospodin sedl k jednomu stolu a řekl: „Pojďte, prodnejme to spolu.“

Hospodin nechce svůj národ zničit, nýbrž chce jej přivést k poslušnosti. Proto se zde chová jako otec, který domlouvá synům. Poslechnou-li, bude vše v pořádku. V této pasáži se nacházejí i slova, která jsou oblíbená a často citována: „*I kdyby vaše hříchy byly jako šarlat, zbělejí jako sníh, i kdyby byly rudé jako purpur, budou bílé jako vlna.*“ My je zpravidla čteme jako příslib odpuštění všech minulých hříchů, jehož jedinou podmínkou je obrácení. Nejedná se však o jediný možný překlad a výklad. Verš lze totiž chápat i jinak: „Jestliže jsou vaše hříchy jako šarlat, mohou být považovány za sníh? Jestliže jsou rudé jako purpur, mohou být jako vlna?“ Odpověď zní: „Nemohou. Tak na co si to tu hrajete?“ Zatímco hebrejské znění obsahuje toto napětí, následný verš přináší jednoznačně pozitivní řešení v případě skutečného obrácení: „Budete-li povolní a poslechnete, budete požívat dobrých darů země.“

(1,21–28)

Běda! Nevěstkou se stalo město věrné! Bývalo plné práva, přebývala v něm spravedlnost, teď jsou v něm vrahové. Tvé stříbro se stalo struskou, tvé víno je smíšené s vodou, tvoji velmoži jsou umíněnci, spolčenci zlodějů. Kdekdo miluje úplatek a rád bere dary; sirotkovi právo nezjednájí a pře vdovy se k nim nedostane. Takový je výrok Pána, Hospodina zástupů, Přesilného, Boha Izraele: „Ach, jak se potěším

na svých protivnících, vykonám pomstu na svých nepřátelích! Obrátím na tebe svou ruku, vytavím tvou strusku, jako louhem odloučím všechny tvé přímíšeniny. A vrátím ti soudce, jako byli na počátku, tvoje rádce, jako byli zprvu; pak tě budou nazývat městem spravedlnosti, městem věrným.“ Sijón bude vykoupen soudem a ti v něm, kdo se obrátí, spravedlností. Zkáza nevěrných a hříšníků však bude stejná, zajdou ti, kdo opustili Hospodina.

Hospodin nepředpokládá, že se lid napraví, ale oznamuje, že nápravu způsobí on sám.

Už úvodní verše první kapitoly naznačily, že náprava není možná, protože jakékoli trestání či domlouvání se mívá účinkem. Zde navíc pozorujeme velký kontrast: město, které mělo být podle Hospodinova přání městem spravedlnosti, se stalo nevěstkou. Příklad „nevěstka“ používají proroci obvykle pro označení modloslužby: stejně jako se nevěstka za úplatu oddává cizím mužům, tak se Boží lid klaní cizím bohům. Zde však prorocký text lidu nevytýká modloslužbu, nýbrž podvody, korupci a netečnost k utrpení sirotek a vdov. Jeruzalém měl být městem práva a spravedlnosti, ale je plný bezpráví. Město je přirovnáno k drahému kovu znečištěnému různými přímíšeninami. Musí být proto přetaveno a očištěno. Pak teprve bude Jeruzalém „ryzí“ a bude moci být opět nazván městem věrným. Prorok říká: „*Sijón bude vykoupen soudem a ti v něm, kdo se obrátí, spravedlností.*“ Hebrejský výraz pro soud – *mišpát* – znamená i právo. Ti, kteří nevynášeli nad svými bližními správné rozsudky – tedy právo, sami nad sebou uslyší hrozivý rozsudek – tedy soud.

Hospodin zde ústy proroka neslibuje žádného panovníka, který by zjednal pořádek, ale slibuje vrátit soudce, jako byli na počátku.

Žádný konkrétní panovník zde skutečně přislíben není. Nejsem si však jista, že bychom měli text číst jako kritiku instituce království a vzpomínku na dávnou dobu soudců. Ti, kteří aktuálně v Jeruzalémě vládou a soudí, prostě selhávají. Jsou to lidé, které hned v úvodu prorok nazval sodomskými náčelníky. A tento text lidu přislíbujeme lepší předáky.

Zaslíbení doslova zní: „A ti v něm, kdo se obrátí, budou vykoupeni spravedlností.“ Co znamená slovo „obrátit se“?

Toto sloveso lze přeložit i „vrátit se“. Může označovat konkrétní fyzický návrat, například z babylonského exilu, avšak zaznívá i v Hospodinových výrocích typu: „Vraťte se ke mně!“ Metafora cesty vyjadřuje v bibli lidské jednání. Kdo špatně jedná, jde špatným směrem. Měl by své cesty zkoumat, a shledá-li je falešnými, zastavit se a dát se jinudy. Obrácení tedy označuje změnu života a proměnu chování. Ti, kteří se Bohu dosud vzdalovali, se mají obrátit čelem vzad a vydat se zpět.

(1,29–31)

Budou zahanbeni pro mohutné stromy, po nichž jste dychtili, budete se stydět za zahrady, které jste si zvolili. Budete jako posvátný strom, jemuž vadne listí, jako zahrada, v níž není vody. Nejzdatnější bude koudelí a jeho skutky jiskrou; vzplane spolu obojí a nikdo to neuhasí.

Co znamenají mohutné stromy?

Mohutné stromy (někdy se překládá terebinty) zde představují posvátné stromy, při nichž byli uctíváni cizí bohové. Izraelité tedy budou zahanbeni pro svou modloslužbu. Jestliže byl v předchozí pasáži Jeruzalém označen za nevěstku jen kvůli nespravedlnosti svých obyvatel a ne přímo kvůli modloslužbě, zde už se modloslužba objevuje. Lid se proto stane obětí ohně, který je symbolem trestu a války.

I zde jsou kontrasty: dychtili jste po mohutných stromech, ale budete jako strom, kterému vadne listí; dychtili jste po zahradách, ale budete jako zahrada, v níž není vody.

Izajáš rád využívá kontrastů a tyto navíc vyvolávají velmi konkrétní představu. Už první verš knihy nás upozornil, že se jedná o „vidění“, takže prorok slovo neslyšel, nýbrž „viděl“. Snad proto je tak konkrétní a jeho obrazy jsou tolik působivé. Jeho cílem je posluchači zatřást. Zvadlé stromy a zahrady bez vody – to je velmi působivý obraz zkázy a zániku.

Budoucí vyvýšení Jeruzaléma i aktuální hrozba zkázy

(2,1–4,1)

(2,1–5)

Slovo o Jidsku a Jeruzalému, jež ve vidění přijal Izajáš, syn Amósův. I stane se v posledních dnech, že se hora Hospodinova domu bude tyčit nad vrcholy hor, bude povznesena nad pahorky a budou k ní proudit všechny pronárody. Mnohé národy půjdou a budou se pobízet: „Pojďte, vystupme na horu Hospodinovu, do domu Boha Jákobova. Bude nás učit svým cestám a my po jeho stezkách budeme chodit.“ Ze Sijónu vyjde zákon, slovo Hospodinovo z Jeruzaléma. On bude soudit pronárody, on ztrestá národy mnohé. I překují své meče na radlice, svá kopí na vinařské nože. Pronárod nepozdvihne meč proti pronárodu, nebudou se již cvičit v boji. Nuže, dome Jákobův, chodme v Hospodinově světle!

Začátek druhé kapitoly zní, jako by se jednalo o nový začátek celé knihy.

Však také tento verš působí biblistům určité problémy, neboť nevědí, jaký má význam. Možnosti řešení jsou různé. Někteří se domnívají, že se jedná o nový nadpis. V tom případě by celá první kapitola byla jen prologem nastiňujícím hlavní témata spisu a vlastní prorocké texty by začínaly až zde. Jiná teorie říká, že tento verš jen zdůrazňuje Izajášovo autorství druhého až pátého verše, neboť tento úsek nalézáme skoro v nezměněné podobě i ve čtvrté kapitole knihy proroka Micheáše, působícího zhruba ve stejné době jako Izajáš. Podle některých biblistů nebylo autorství úryvku jasné už ve starověku, a proto byl zařazen do obou knih. Podle jiného řešení byla tato pasáž jedním z proroků či redaktorů opsána, ovšem nikdo neví, kdo opisoval od koho. Z tohoto důvodu se někteří badatelé domnívají, že první verš druhé kapitoly Izajáše není nadpis, ale potvrzení Izajášova autorství těchto veršů.

O jakých „*posledních dnech*“ proroctví pojednává?

Těžko říci, co měl původně autor na mysli. Tato slova by se totiž dala přeložit i jinak: „I stane se v budoucnosti...“ Hebrejské *be-acharít hajjámím* může znamenat nejen „na konci těchto dnů“, ale i „až skončí tahle epocha a začne něco jiného“. Někteří odborníci však trvají na překladu „na konci dnů“, neboť text vnímají výlučně eschatologicky. Prorocký výrok každopádně doufá v příchod spásy, která ostře kontrastuje s obsahem první kapitoly. V ní jsme se setkali výhradně s výtkami a vyhlídkou soudu, který měl vést k potrestání a pročištění hříšného Jeruzaléma. Začátek druhé kapitoly míří až za dobu trestu.

Co je „*hora Hospodinova domu*“?

Každý návštěvník Izraele ví, že Jeruzalém je obklopen kopci a sám se rozkládá na několika pahorcích. Jedním z nich je zmíněná hora Hospodinova domu. Ta sice nepatří k vrcholům nejvyšším, nicméně určitě je nejdůležitější. Zde je řečeno, že k ní budou proudit národy. O tom, že se k Jeruzalému stahovaly národy, jsme četli už v předcházející kapitole, ovšem tam tyto národy představovaly pro vyvolený lid hrozbu. Národy, o kterých pojednává druhá kapitola, mají naopak na hoře Hospodinova domu hledat Boha a jeho slovo. Tato zpráva je určena prorokovým současníkům a soukmenovcům, které má motivovat k tomu, aby si Božího slova vážili, znali je a dodržovali. Zatouží-li totiž po něm jednou i cizí národy, o to víc by o ně měli stát oni sami! Prorok dále líčí vizi trvalého míru, který je poeticky charakterizován scénou překování mečů na radlice a kopí na vinařské nože. Pěstování vína a fíků je v biblické řeči synonymem harmonie a pokoje. Až budou ostrá nářadí sloužit pouze k orbě a pěstování vína, nastane čas požehnání a spásy. Zajímavé je, že u jiného ze starozákonních proroků, Jóela, nacházíme výzvu opačnou: „*Překujte své radlice v meče, vinařské nože v oštěpy!*“ (Jl 4,10) Jedná se o popis mobilizace a přípravy k boji. Je-li Jóelův text starší, pak lze naši pasáž chápat jako reakci na jeho výrok. Je však také možné, že starší je náš text, a v tom případě by Jóel tento známý text naschvál obracel, poněvadž si lid takovouto nadějnou

vizi nezaslouží. Mohlo se samozřejmě jednat i o tradiční ustálené rčení používané v obou směrech.

Verš o překování mečů na radlice a kopí ve vinařské nože se stal jakýmsi mottem Organizace spojených národů, která vznikla po druhé světové válce s cílem zabránit dalšímu válečnému konfliktu. Před budovou této organizace v New Yorku stojí od roku 1957 socha sovětského sochaře Jevgenije Vučetiče nazvaná Překujeme meče na radlice, která je Izajášovým textem inspirována. Jenomže v biblickém textu se neříká, že člověk má na základě svých zkušeností nastolit mír. Mír je důsledkem působení Božího slova, které vzejde ze Sijónu.

Podle proroků si lid řídící se Hospodinovým slovem zaslouží požeňování, jehož součástí je i život v míru. Je to možná zjednodušené, ale jednoznačné. Izajáš toto zaslíbení navíc rozšiřuje na všechny národy. Pokud však lid Hospodinovu smlouvu a jeho zákony nedodržuje, přicházejí rozbroje, násilí a války. Je dobré si uvědomit, že tyto texty vykreslují ideál, který má lid motivovat k nějakému úsilí. Dokud má lid tento ideál před očima, má i naději.

Co znamená věta: „Nuže, dome Jákobův, chodme v Hospodinově světle!“?

O tento verš, který obvykle považujeme za závěr vidění o vyvýšení Hospodinova domu, se opět vedou spory. Někteří jej přiřazují k následující perikopě (v souladu s dělením hebrejského textu), já se však domnívám, že tvoří spíše závěr perikopy, o níž pojednáváme. Zajímavé je, že Micheášův závěr se od Izajášova liší. Micheáš říká: „Každý bude bydlet pod svou vinnou révou, pod svým fíkovníkem, a nikdo ho nevyděsí. Tak promluvila ústa Hospodina zástupů. Každý lid si chodí ve jménu svých bohů, ale my budeme chodit ve jménu Hospodina, našeho Boha, navěky a navždy.“ (Mi 4,4–5) Izajáš sice také mluví o „chození“, a to v Hospodinově světle, přitom však větu formuluje jako výzvu k životu podle Božího slova. K tomuto slovu se má dům Jákobův obrátit.

(2,6–22)

Odmrštíš jsi svůj lid, Jákobův dům, protože jsou plni východního pohanství, věští z mraků jako Pelištejci, s dětmi cizáků si podávají ruce. Jeho země je plná stříbra a zlata, jeho poklady jsou nepřeborné, jeho země je plná koní a jeho vozům není konce. Jeho země je plná bůžků, klanějí se dílu svých rukou, tomu, co vyrobili svými prsty. Člověk se hrbí, muž se poníží, a ty jim nepromineš. Zalez do skal, schovej se v prachu ze strachu před Hospodinem, před jeho velebnou důstojností. Ponížen bude zpupný pohled člověka, sehnuta bude lidská povýšenost; v onen den bude vyvýšen jedině Hospodin. Neboť den Hospodina zástupů přijde na každou pýchu a povýšenost, na všechno, co se povznáší – to bude sníženo –, na všechny cedry Libanonu, vysoké a vzorné, na všechny bášanské duby, na všechny vysoké hory a na všechny pahorky vyvýšené, na každou vypínající se věž a na každou strmu hradbu, na všechny zámořské lodě i na veškerou okázalost. Sehnuta bude zpupnost člověka, ponížena bude lidská povýšenost, v onen den bude vyvýšen jedině Hospodin. Bůžkové nadobro vymizí. Lidé zalezou do jeskyní v skalách a do škvír v prachu země ze strachu před Hospodinem, před jeho velebnou důstojností, až povstane, aby nahnal zemi strach. V onen den člověk předhodí potkanům a netopýrům své bůžky stříbrné i bůžky zlaté, které mu vyrobili, aby se jim klaněl. Zalez do skalních rozsedlin a do strží ve skaliskách ze strachu před Hospodinem, před jeho velebnou důstojností, až povstane, aby nahnal zemi strach. Přestaňte už s člověkem, který nemá než dech svého chrčítí. Jakoupak má cenu?

Kdo je „Jákobův dům“, který Hospodin odmrští?

Může se jednat buď o severní izraelské království, které bylo v té době zničeno Asýrií, nebo o vyvolený lid jako takový, tedy včetně obyvatel Judska. Božímu lidu je zde vytýkáno východní pohanství a bůžci. Modloslužba je podle textu důsledkem uzavírání spojeneckých smluv mezi Izraelity a cizinci. Země je plná stříbra a koní, což signalizuje blízkost války. Zdá se, že prorok mluví do situace, v níž se obyvatelé Judska připravují na válečné ohrožení ze strany Asýrie. Ta se totiž v této době snažila zabrat oblasti blíže Středomoří. Situace Judska byla značně nejistá a snahy jeho předáků zajistit si spojení byly více než pochopitelné. Prorok je však vidí jako pomýlené a svůj výrok uzavírá povzdechem: „Přestaňte už s člověkem, který nemá než dech svého chrčítí. Jakoupak má cenu?“ Říká tím vlastně, že je špatně spoléhat se na lidi a ne na Hospodina. Pyšní předáci lidu se mýlí, pokud si myslí, že se zachrání, když se zabezpečí koňmi

a vozy. To vše totiž bude poníženo, takže všichni sebejistí lidé zalezou do skal. Modly a bůžci, kteří se prokáží jako neúčinní, budou odhozeni a vydáni napospas nečistým živočichům. Toho dne bude odhaleno, že jediný vyvýšený je Hospodin.

Co je „den Hospodina zástupů“?

Dnešní čtenář bible si při těchto slovech vybaví apokalyptickou scénu konce věků, avšak původně se jednalo asi o něco jiného. Nejstarší zmínku o dni Hospodinově nacházíme v knize Ámos. V Ámosově době si lidé tento den nejspíš spojovali s představou čehosi pozitivního. Prorok je však varuje: „*K čemu vám bude den Hospodinův? Bude tmou, a ne světlem.*“ (Am 5,18b) Jako by jim chtěl říci: „Vy se na den Hospodinův těšíte, ale čekejte spíš trest, nikoli požehnání!“ Přestože tedy tento pojem mohl původně označovat nějakou slavnost, Ámos mu dal jiný smysl. Následně začal „den Hospodinův“ označovat trest ve formě války a v tomto smyslu jej používá i Izajáš.

Prorok říká: „*Zalez do skal, schovej se v prachu ze strachu před Hospodinem, před jeho velebnou důstojností.*“ Ta slova jsou velmi tvrdá a odhalují, že lidé už nebudou schopni jakkoli odvrátit přicházející katastrofu. Už zde není místo ani pro pokání a návrat k Bohu, takže člověku nezbude než utíkat.

Podle mne jsou ta slova tvrdá proto, aby čtenáře co nejdůrazněji varovala a vedla k pokání. Prorok si podobnými výroky nechtěl ulevit ve svém hněvu a rozčilení, ale chtěl své současníky přimět k reakci. Proto používá emotivní jazyk a vemlouvavá slova. Zde není neutrální: „Přijde Hospodin, tak se připravte.“ Naopak. Cítíme silnou snahu ostrými formulacemi a působivými obrazy zasáhnout posluchačovo nitro. Proto líčí situaci tak, jako by z ní už nebylo úniku. Lidé mají na základě těchto slov jít do sebe, aby ohlášené katastrofě nakonec opravdu nemuseli čelit.

(3,1–12)

Hle, Pán, Hospodin zástupů, již odnímá Jeruzalému a Judsku oporu i podpěru, všechnu oporu chleba i všechnu oporu vody, bohatýra i bojovníka, soudce i proroka, věstce i starce, velitele i vznešeného, rádce i zručného řemeslníka a zkušeného zaříkavače. Za velitele dám jim chlapce, vládnout jim budou výrostkové. V lidu bude popohánět jeden druhého, druh druhu, chlapec zaútočí na starého, bezectný na váženého. Člověk uchopí svého bratra z otcovského domu a řekne: „Máš plášť, buď naším náčelníkem! Měj si tyto rozvaliny v moci.“ On se však v onen den ohradí: „Nebudu ranhojičem, nemám doma ani chléb, ani plášť. Nečiňte mě náčelníkem lidu!“ Jeruzalém klopýtl a Judsko padlo; jejich jazyk a jejich skutky byly proti Hospodinu a do očí vzdorovali jeho slávě. Nestoudnost jejich tváře proti nim svědčí, jako Sodoma svůj hřích vystavují a neskrývají. Běda jim, připravili si zlou odplatu. Řekněte: „Spravedlivému bude dobře, bude jíst ovoce svých skutků.“ Běda, zle bude svévolníku, tomu se dostane odplaty za to, co páchal. A můj lid – pacholata jsou jeho poháněči a vládnou mu ženy. Můj lide, ti, kdo řídí tvé kroky, jsou svědci a matou cestu tvého putování.

Text navazuje na obraz soudu, jak jej načrtla druhá kapitola, a je zaměřen proti Jeruzalému a Judsku. Jeruzalém se nachází ve stavu naprostého rozkladu. Chybí v něm zásoby a nemá k dispozici žádné rozumné vůdce. Jaké to má důsledky?

Důsledkem je devastace vztahů: mladí muži bez zkušeností se chovají drze vůči těm, k nimž by měli mít úctu. Vláda slabochů je zde popsána jako vláda žen. Je to stav bezvládní a chaosu. Ve městě jistě nějakí alespoň trochu schopní lidé byli, což je zde vyjádřeno slovy: „Máš plášť.“ Když jim však bylo nabízeno, aby se postavili do čela, odmítli to. Město bez vedení se však řítí do zkázy. Mluvíme o složité době, v níž se judští králové museli vyrovnávat s ohrožením ze všech stran. Jejich selhání však podle proroků bylo důsledkem hříchů a nevěry Hospodinu. V této době nefungují ani soudy. Izajášův výrok je totiž nejspíš určen soudcům a znamená, že spravedlivým má být zjednáno právo, zatímco svévolníci mají být potrestáni. Soudci, stejně jako ostatní vládcové města, totiž zřejmě právo zatemňovali, proto je jim vytýkána nestoudnost a drzost.

(3,13–4,1)

Hospodin se postavil, povede spor, stojí, aby vedl při s národy. Hospodin zahajuje soud se staršími svého lidu a s velmoži jeho: „Spásali jste vinici, máte ve svých domech, oč jste obrali utištěného. Jak to, že deptáte můj lid a drtíte tvář utištěných?“ je výrok Panovníka, Hospodina zástupů. I řekl Hospodin: „Dcery sijónské se vypínají, chodí s pozdviženou šíjí, svůdně hledí, cupitavě chodí, na nohou jim chřestí nákotníky.“ Panovník proto zachvátí téměř dcer sijónských prašivinou, Hospodin obnaží jejich spánky. V onen den odejme Panovník okrasné nákotníky, náčelky a půlměsíčky, náušnice, náramky a závojíčky, čelenky a řetízky, stužky, talismany a amulety, prsteny a nosní kroužky, slavnostní roucha a přehozy, šátky a váčky, zrcátka i košilky, turbany a řízy. A stane se, že bude namísto balzámu hnis a místo pásu smyčka, místo pracovních účesů lysina, místo skvostného roucha žíněný pás a vypálené znamení na místě krásy. Tvoji muži, Sijóne, padnou mečem a bohatíři v boji. Rmoutit se a truchlit budou brány Sijónu; o vše připravený bude sedět na zemi. Sedm žen se chytí jednoho muže v onen den. Řeknou: „Budeme jíst vlastní chléb a odívat se vlastními šaty, jenom ať se jmenujeme tvým jménem, zbav nás naší potupy.“

Hospodin povede spor s národy, ale začíná výtkami určenými starším lidu a velmožům. Vytýká jim, že spásali vinici a hromadili majetek nakradený utištěným.

Jedná se útisk, o němž pojednávala už první kapitola. Hebrejský text nás opravňuje k ještě důraznějšímu překladu: „To vy jste spásali vinici a máte ve svých domech, oč jste obrali utištěného.“ Zájmeno „vy“ je předsunuto na začátek věty, čímž je zdůrazněno. Vinice je obrazem celého národa. Když ji někdo spásá, pak ji zneužívá a ničí. Takto mocní zneužili svého postavení k vlastnímu obohacení a prospěchu.

Zvláštními adresáty textu jsou také ženy. Proč?

Protože jsou marnivé a požitkářské. S kritikou žen se setkáváme i v jiných prorockých knihách, např. u proroka Ámose. Ten oslovuje samařské ženy takto: „Slyšte toto slovo, bášanské krávy, které jste na Samařské hoře, které utiskujete nuzné a křivdíte ubožákům.“ (Am 4,1a) Přirovnává ženy k vypaseným blahobytným dobytčatům, jež budou jednoho dne odvedena na porážku. Také Izajáš ohlašuje, že „v onen den“ odejme panovník ženám vše, co bylo jejich krásou,

nádherou a luxusem. Místo všech ozdob bude hnis, smyčka, lysi-na, žíněný pás a vypálené znamení. Všechny tyto obrazy vyjadřují bídu a ponížení. Bohaté, nafoukané, dobře situované, koketní ženy budou sedět na zemi zohavené a v žíněném oděvu.

V závěrečné části přechází text od marnivých žen k ženě jediné – k Sijónu.

Pro nás je Sijón slovo mužského rodu, ale v hebrejštině je rodu ženského, stejně jako Jeruzalém. Tomuto městu je předpovězeno, že jeho muži padnou ve válce a ono se pak bude podobat truchlící vdově sedící v prachu. V prvním verši čtvrté kapitoly pak ještě prorok popisuje, jak bude sedm žen usilovat o přízeň jednoho muže, aby se mohly stát jeho manželkami. Jestliže bylo podle Mojžíšova zákona povinností muže živit a šatit své ženy, zde se ženy tohoto práva zříkají, jen aby jim muž zajistil potomka a ony nezůstaly „v hanbě“. Tento bolestný a tíživý obraz vypovídá o naprostém vylidnění země a o totální zkáze.

Ke kořenům 26. 11. 2010, Na křesťanské vlně 16. 1. 2011

Naděje i hrozba války

(4,2–5,30)

(4,2–5)

V onen den bude výhonek Hospodinův chloubou a slávou, plod země důstojností a okrasou pro ty z Izraele, kdo vyvážli. Kdo zůstane na Sijónu a kdo zbude v Jeruzalémě, bude zván svatým, každý zapsaný k životu v Jeruzalémě. A Panovník smyje špínu dcer sijónských a odplaví krev ze středu Jeruzaléma duchem soudu, duchem žhoucím. A nad každým místem hory sijónské i nad každým jejím shromážděním stvoří Hospodin ve dne oblak, totiž kouř, a plameny ohnivě záře v noci: to bude baldachýn nad veškerou slávou, stánek, který dá stín před denním horkem, útočiště a úkryt před přívalem i deštěm.

Zatímco první verš čtvrté kapitoly líčil ještě situaci velké bídy za války, v níž jsou pobiti všichni muži, zde je popisován „onen den“, který přináší spásu očekávanou Sijónem. Jak k této proměně situace došlo?

„Den Hospodinův“ představoval v předchozích textech Boží soud. Zde je oproti tomu předzvěstí slávy, ovšem jen pro „Hospodinův výhonek“. Slovo „výhonek“ se objevuje v prorocké literatuře nejčastěji jako označení pro krále. Tak se s ním setkáváme např. v knize Jeremjáš: „*Hle, přicházejí dny, je výrok Hospodinův, kdy Davidovi vzbudím výhonek spravedlivý. Kralovat bude jako král a bude prozíravý a bude v zemi uplatňovat právo a spravedlnost.*“ (Jr 23,5–6) Je otázka, zda tento termín označuje krále i u Izajáše. Není to vyloučeno, neboť v osmém století, kdy Asyřané doslova zaplavili a zničili celou zemi s výjimkou Jeruzaléma, sehrál velmi důležitou roli při obraně města král Chizkijáš. „Výhonkem“ tedy může být míněn on.

Můžeme říci, že ve čtvrté kapitole se naplňuje to, co bylo řečeno v kapitole první, totiž že Jeruzalém bude zachráněn a přečištěn soudem?

Ano, v této kapitole vrcholí první sekce knihy. Novým motivem je v ní příslib Hospodinovy péče, kterou obyvatelé města pocítí. Hospodin jim má být ochranou před horkem, před přívalem a před deštěm. A jelikož slovo „přívál“ označuje na jiných místech knihy právě asyrskou invazi, domnívám se, že pročištění, o němž je řeč, souvisí s asyrským vpádem.

(5,1–7)

Zazpívám svému milému píseň mého milého o jeho vinici: „Můj milý měl vinici na úrodném svahu. Zkypřil ji, kameny z ní vybral a vysadil ušlechtilou révu. Uprostřed ní vystavěl věž i lis v ní vytesal a čekal, že vydá hrozny; ona však vydala odporná pláňata. Teď tedy, obyvateli Jeruzaléma a muži judský, rozhodněte spor mezi mnou a mou vinicí. Co se mělo pro mou vinici ještě udělat a já pro ni neudělal? Když jsem očekával, že vydá hrozny, jak to, že vydala odporná pláňata? Nyní vás tedy poučím, co se svou vinicí udělám: Odstráním její ohrazení a přijde vniveč, pobořím její zídky a bude pošlapána. Udělám z ní spoušť, nebude už prořezána ani okopána a vzejde bodláčí a křoví, mrakům zakážu zkrápat ji deštěm.“ Vinice Hospodina zástupů je dům izraelský a muži judští sadbou, z níž měl potěšení. Čekal právo, avšak hle, bezpráví, spravedlnost, a hle, jen úpění.

Kdyby byl tento text vytržen z kontextu, mohli bychom podle jeho prvních slov očekávat píseň, v níž děvče opěvuje svého chlapce. Píseň se však odvíjí jinak.

Prorok líčí příběh o milém, který prožívá zklamání ze své vinnice, neboť navzdory vši péči urodila místo hroznů pláňata. Milým ovšem není člověk, nýbrž Bůh, vinicí je pak vyvolený národ. Hospodin od něho čekal spravedlnost, ale přišlo úpění, čekal právo, a dočkal se bezpráví. V hebrejském textu je to vyjádřeno slovní hříčkou: čekal *mišpát*, ale nastal *mišpách*, čekal *cedáqá*, ale dočkal se *ce'áqá*. Důsledkem je trest a zpusťování. Hospodář nebude vinnici pustošit sám, nýbrž učiní to cizí vojska, která přijdou a „pošlapou“ zemi. Jak vidíme, motiv trestu se v knize neustále vrací a text se odvíjí po jakési spirále: předzvěsti soudu i záchrany se střídají. Soudem Hospodin odstraňuje všechnu špínu a ohněm spálí každé zlo, neboť stojí o to, aby jeho lid byl svatý a čistý.

(5,8–10)

Běda těm, kteří připojují dům k domu a slučují pole s polem, takže nezbyvá žádné místo, jako byste jen vy byli usedlíci v zemi. V uších mi zní slovo Hospodina zástupů: „Ano, zpusťnou četné domy, i velké a pěkné budou liduprázdné. Deset jiter vinice vydá jediný bat a chómer osevu vydá jedinou efu.“

Začíná série šesterých „běda“. Co toto slovo znamená?

V hebrejském textu jde o zvolání: *Hôj!* Mnozí se domnívají, že toto slůvko se původně používalo při pohřbech, neboť svým zvukem připomíná lkání. V naší kapitole se týká těch, kdo si myslí, že jsou na tom dobře. Tito lidé si užívají, ale ve skutečnosti stojí na pokraji katastrofy. Proto nad nimi prorok nařiká a snaží se je přimět k sebereflexi a nápravě života. Podobné „běda“ známe i z Nového zákona – vzpomeňme na Ježíšovo: *„Běda vám, bohatým, vždyť vám se už potěšení dostalo. Běda vám, kdo jste nyní nasyceni, neboť budete hladověět. Běda, kdo se nyní smějete, neboť budete plakat a naříkat.“* (L 6,24–25) Zde je podobně první „běda“ adresováno bohatým latifundistům, kteří skupují pole a domy druhých a tak zabírají postupně veškerou půdu v zemi. Zneužívají bídu svých zchudlých soukmenovců, ze kterých se v důsledku toho stávají bezzemci a bezdomovci. Právě proto na ně dopadne trest: jejich vlastní domy zpusťnou a pole nevydají úrodu. Sklidí zhruba desetinu toho, co zasejí. Stejně to bude s úrodou hroznů. V konečném důsledku tedy tito lidé ze svého hromadění majetku nebudou mít nic.

(5,11–17)

Běda těm, kteří za časného jitra táhnou za opojným nápojem a až do setmění je rozpaluje víno. Citera a harfa, bubínek a píšťala a víno jsou na jejich pitkách, ale na dílo Hospodinovo neberou zřetel a dílo jeho rukou nevidí. Proto bude můj lid vystěhován, neboť nemá poznání. I nejmávanější budou hladověět, jeho hlučící dav bude prahnout žízní. Podsvětí roztáhne svůj chřtán a dokořán rozevře svou tlamu. Do něho sestoupí jeho důstojnost i jeho hlučící dav, jeho hukot a jásot. Sehnut bude člověk a ponížěn muž, oči zpupné budou poníženy. Hospodin zástupů se však vyvýší soudem a svatý Bůh se prokáže svatým spravedlností. Jako na své pastvině se tam budou pást beránci, a kde zůstaly trosky po zbohatlících, budou jíst bezdomovci.

Druhé „běda“ je namířeno proti lidem, kteří žijí od pitky k pitce.

Těmto lidem je vytýkáno, že zatímco „mejdanům“ se věnují, na Hospodina neberou žádný zřetel. I na ně proto dopadne trest. Ironicky se zde říká: ti, kdo hýřili, budou hladovět a hynout žízní; ti, kdo jen jedli a pili, budou sami zhltnuti podsvětím. Všechen přepych a všechna sláva, kterou zde reprezentuje výraz „hlučící dav“, budou v podsvětí zničeny. Patnáctý verš je pak jakousi reminiscencí jedenáctého a sedmnáctého verše druhé kapitoly, podle nichž zpupní budou poníženi a vyvýšen bude pouze Hospodin. Zde se říká, že Hospodin bude vyvýšen, ovšem soudem a spravedlností. Právo (stejný hebrejský termín jako „soud“) a spravedlnost očekával na začátku kapitoly také hospodář od své vinice, ale nedočkal se, takže garantem soudu a spravedlnosti se stane sám Hospodin.

Jak máme rozumět větě: „Jako na své pastvině se tam budou pást beránci, a kde zůstaly trosky po zbohatlících, budou jíst bezdomovci“?

Vyjadřuje se tím, že na místě bohatých domů budou pastviny, na nichž se bude prohánět zvěř. V hebrejštině je tento verš trochu nejistý, a proto se v různých překladech můžeme setkat v detailech s různým čtením. Každopádně však tam, kde byl přepych a luxus, budou jen pastviny a trosky.

(5,18–19)

Běda těm, kdo v provazech šalby vlečou nepravost, jako by v postraňcích táhli povoz hříchu, a říkají: „Nechť urychlí a uspíš své dílo, ať je uvidíme; nechť se přiblíží a skuteční úrdek Svatého, Boha Izraele, ať jej poznáme.“

Komu je určeno toto „běda“?

Lidem, kteří za sebou v důsledku svého špatného úsudku vlečou nepravost a hřích. Významové pole slova hřích je v hebrejštině velmi široké, neboť tento termín neoznačuje jen samotný přečin, nýbrž i jeho důsledky. Hříšným lidem je navíc vytýkána arogance. Slova „*nechť urychlí a uspíš své dílo, ať je uvidíme*“ nevyjadřují touhu po zjevení Hospodinova díla, ale spíš výsměch. Zdá se, že prorok připomínal Hospodinův úrdek a oni mu opáčili ironickou výzvou:

„Ať se ukáže!“ Tato arogance tvoří jádro jejich sebeklamu, který ve svém důsledku přitáhne hřích se všemi jeho následky.

(5,20)

Běda těm, kdo říkají zlu dobro a dobru zlo, kdo vydávají tmu za světlo a světlo za tmu, kdo vydávají hořké za sladké a sladké za hořké!

„Běda“ je zde vysloveno nad těmi, kdo svými slovy převracejí dobro a zlo.

Text by bylo možno přeložit přesněji: „Běda těm, kdo říkají zlu dobro a dobru zlo, (takže) činí ze tmy světlo a ze světla tmu, činí hořké sladkým a sladké hořkým.“ Světlo je obrazem požehnání a života, zatímco tma je obrazem zkázy. Hořké je metaforou zla, zatímco sladké je metaforou dobra. V jakých situacích tedy asi říkají zlu dobro a dobru zlo? Především při falešných soudních výnosech. Důsledky jejich rozsuzování pak doléhají krutě na ty, kdo se nemohou bránit, a naopak nechávají v bezpečí viníky.

(5,21)

Běda těm, kdo jsou moudří ve vlastních očích a rozumní sami před sebou.

Frekvence „běda“ se zvyšuje a už se neuvádí ani žádné důsledky takového jednání. S lidmi, kteří jsou moudří ve vlastních očích, se setkáváme dosti často.

Jedná se o arogantní lidi, kteří ignorují Hospodina. Důsledky zde uvedeny nejsou, ale nakonec uvidíme, že vše vyústí do jednoho velkého „a proto“.

(5,22–24)

Běda bohatýrům zdatným v pití vína, mužům udatným v míchání opojných nápojů, těm, kdo za úplatek ospravedlňují svévolníka a spravedlivým upírají spravedlnost. Proto jako jazyky ohně stravují strniště a suchá tráva mizí v plamenech, tak ztrouchniví jejich kořen a jejich květ odlétne jako prach, neboť odvrhli zákon Hospodina zástupů a řečí Svatého, Boha Izraele, pohrdli.

V posledním „běda“ se opakují motivy, které už známe.

Navíc je zde patrná ironie: je sice řeč o bohatýrech, ovšem zdatných leda tak v pití vína. Následně zmíněná výtku by mohla znít: „Běda těm, kdo za úplatek ospravedlňují svévolníka.“ Prorok však už možná natolik zrychlil, že slovo „běda“ ani neuvedl.

(5,25–30)

Proto plane Hospodin hněvem proti svému lidu; až napřáhne na něj ruku a udeří jej, budou se chvět hory, mrtvol bude jako smetí na ulicích. Tím vším se jeho hněv neodvrátí a jeho ruka zůstane napřažená. I vztýčí korouhev k dalekému pronárodu, hvizdem jej přivolá od končin země. Hle, přijde rychle a hbitě. Nikdo v něm nebude znavený, nikdo nebude klopýtat, nikdo nezdřímne, nikdo nebude spát, nikomu se nerozváže pás na bedrech, nikomu se nepřetrhne řemínek u opánek. Jeho střely budou naostřené, všechny jeho luky připravené, kopyta jeho koní budou jako křemen a kola jeho vozů jako vichr. Bude řvát jako lvice, řvát bude jako lvíčata, zavrčí, popadne úlovek, odvrhne a nevyrvé mu jej nikdo. V onen den se nad ním bude rozléhat jakot jakoby jakot moře. Pohlédne-li kdo na zemi, hle, skličující temnota; světlo ztemnělo jejím šerem.

Na hříšníky dopadly důsledky jejich chování: všichni pachatelé zla budou stráveni ohněm a jako prach odlétne veškerá jejich nádhera.

Nástrojem soudu v ruce Hospodinově se přitom stane veliké vojsko, které Hospodin jako velký režisér dějin svým hvizdem přivolá. Později uvidíme, že se bude jednat o Asyřany. Zatímco ve vyvoleném lidu byli „bohatýři“ tak leda v pití opojných nápojů, toto přicházející vojsko bude plné skutečných nepřemožitelných bohatýrů. Obrazy, jimiž je armáda popsána, nedávají žádnou naději na záchranu. Je to vojsko vzorné a nepřemožitelné, které bude připomínat řvoucí divokou zvěř, z níž měli Izraelité strach, či dokonce hučící moře, jež jim nahánělo velkou hrůzu. Světlo zmizí a zemi zahalí tma. Tma zde znamená depresi, neštěstí a válku. Tento stav je následkem poměrů, kdy místo práva bylo bezpráví a místo spravedlnosti úpění, místo světla tma. Neštěstí, které Izraelité způsobovali svým bližním, padne na jejich vlastní hlavu.

Vidění Hospodina

(6,1–13)

(6,1–7)

Toho roku, kdy zemřel král Uzijáš, spatřil jsem Panovníka. Seděl na vysokém a vznosném trůnu a lem jeho roucha naplňoval chrám. Nad ním stáli serafové: každý z nich měl po šesti křídlech, dvěma si zastíral tvář, dvěma si zakrýval nohy a dvěma se nadnášel. Volali jeden k druhému: „Svatý, svatý, svatý je Hospodin zástupů, celá země je plná jeho slávy.“ Od hlasu volajícího se pohnuly podvaly prahů a dům se naplnil dýmem. I řekl jsem: „Běda mi, jsem ztracen. Jsem člověk nečistých rtů a mezi lidem nečistých rtů bydlím, a spatřil jsem na vlastní oči Krále, Hospodina zástupů.“ Tu ke mně přiletěl jeden ze serafů. V ruce měl žhavý uhlík, který vzal kleštěmi z oltáře, dotkl se mých úst a řekl: „Hle, toto se dotklo tvých rtů, tvá vina je odňata a tvůj hřích je usmířen.“

Šestou kapitolou začíná nový úsek knihy, tzv. Izajášovy paměti. Jsou psány v první osobě jako vzpomínka a na jejich začátku je uvedeno, kdy se vyprávěný děj odehrává.

Izajáš zřejmě přikládal dataci tohoto výroku velkou váhu, protože obsahuje jeho vlastní důležitou zkušenost. Otázka je, jakou. Buď se jedná o jeho povolání k prorocké službě, nebo o jeho pozdější pověření k určitému dílčímu úkolu. Přestože v tom biblisté nejsou zajedno, většina z nich se domnívá, že se jedná o povolání proroka. Podobných vyprávění líčících povolání Hospodinových služebníků je v bibli víc. První kapitola knihy Jeremjáš např. líčí Jeremjášovo povolání, třetí kapitola knihy Exodus zase popisuje povolání Mojžíše u hořícího keře. Kniha Izajáš se ovšem od těchto případů liší, např. už tím, že tuto scénu nacházíme až v šesté kapitole. Úvodní verš knihy navíc říká, že Izajáš působil i v době vlády krále Uzijáše, zatímco děj šesté kapitoly se odehrává v roce Uzijášovy smrti. Proto se někteří badatelé přiklánějí k názoru, že tato scéna popisuje spíš zvláštní prorokovo pověření, nikoli vlastní povolání.

Scéna je situována do chrámu. Proč?

Zkusme si to představit: zatímco král Uzijáš umírá, prorok se v chrámě setkává s trůnícím Panovníkem Hospodinem, tak velkým, že pouhý lem jeho roucha naplňuje chrám. Hospodin je tedy představen jako velkolepý vládce přesahující jakoukoli lidskou představu. Spolu s ním jsou zde bytosti, které obklopují Boží trůn. Kniha je nazývá serafo, což v nás díky pozdější tradici vyvolává představu andělského kůru plného líbezných éterických bytostí. Při poctivém čtení nás však jejich popis spíš vyděsí: mají křídla, tedy zvířecí rysy, ale na druhou stranu mluví, čímž připomínají lidi. Podle starověkých představ jsou božstva obklopena mnoha nadlidskými bytostmi, které např. podpírají jejich trůn. Podobné výjevy lze nalézt v mezopotamských mytologických zobrazeních. Zde jsou těmito bytostmi serafové. Slovo *sáraf* je odvozeno od slovesa hořet. Bytost takto nazvaná se v biblických textech objevuje i jinde. Nejznámější je asi scéna z Čtvrté knihy Mojžíšovy 21,4–9. Když Izraelité mluvili proti Bohu a proti Mojžíšovi, seslal na ně Hospodin trest v podobě jedovatých hadů – serařů. Z toho můžeme usoudit, že i serafové, které prorok pozoroval, měli podobu okřídlených hadovitých bytostí.

Důležitější než jejich podoba je obsah jejich volání: „Svatý, svatý, svatý je Hospodin zástupů, celá země je plná jeho slávy.“ Co tato slova znamenají?

Slovo „svatý“ neznamená „hodný“ či „příkladný“. Jelikož svatý je ve vlastním slova smyslu jen Bůh, vyjadřuje se tímto pojmem, že Hospodin je naprosto jiný než člověk. Boží sféra – posvátno či tabu – je nepřístupná, takže do ní není možno jen tak vstoupit. K překonání hranice mezi touto posvátnou sférou a sférou profánní je nezbytné být zvláštním způsobem disponován, tedy očištěn a posvěcen. Člověku, který takto disponován není, hrozí smrt. Pro knihu Izajáš je důraz na Boží svatost příznačný. Už v první kapitole jsme se setkali s označením Boha jako „Svatého Izraele“. Tím je naznačena jeho ryzost, svrchovaná čistota a oddělenost. Setkat se s ním proto není jen tak, neboť Boží svatost může člověka doslova spálit. Můžeme si představit oheň, který vše pročišťuje a před

kterým neobstojí nic, co není ryzí. Tím je vysvětleno i Izajášovo zděšení, neboť si uvědomuje, že je člověk nečistých rtů a mezi lidem nečistých rtů bydlí. Přitom ví, že jakákoli nečistota není se svatostí slučitelná.

Scéna zjevení Hospodina, jak ji popisuje Izajáš, působí skoro děsuplně.

Tomu také odpovídá Izajášova reakce. Pokud se člověk opravdu setká s Bohem, pak ho to nepochybně sráží. V konfrontaci s jeho velikostí si totiž uvědomí svou nicotnost. My jsme si možná někdy laciným způsobem představu o Bohu zjednodušili. Skoro od něj očekáváme, že nám jako „hodný kamarád“ všechno odpustí, neboť to má koneckonců „v popisu práce“. To, že křesťanská věrouka charakterizuje Boha jako milosrdného a slitovného, však rozhodně neznamená, že je to benevolentní slaboch. Je především Pán! Komu to jednou dojde, ten nemůže nevnímat svou nehodnost a musí se zděsit. Křesťané považují za samozřejmé, že mají k Bohu celkem snadný přístup. Jenomže to v žádném případě samozřejmé není! Nezapomeňme, že i Nový zákon karikaturu „laciného křesťanství“ na mnoha místech rozbíjí: Boha nemohou vidět ti, kdo nemají čisté srdce (Mt 5,8) a do nebe nepřijde nic nečistého (Zj 21,8). Nebýt Krista a jeho oběti za nás, nemohl by k Bohu přistoupit nikdo. Právě na Kristu je také nejlépe vidět, jak skutečně bolestně musí být hřích spálen!

Reakce na zoufalé Izajášovo zvolání: „Jsem ztracen, běda mi!“ je nečekaná: přiletí k němu jeden ze serafů a žhavým uhlíkem, který vzal kleštěmi z oltáře, se dotkl jeho úst. To je zvláštní způsob očisty.

Nezapomínejme, že se jedná o obraz či vidění, takže nesmíme chápat popisovaný děj příliš „materiálně“. Proroka očisťuje cosi žhavého, co pochází z oltáře, a tedy to patří k Boží sféře. Jeho rty jsou tím vypáleny od všeho nečistého a jsou tak disponovány pro svatou službu. Od tohoto okamžiku může prostřednictvím svých úst pronášet Boží slovo. Targum (starověký aramejský překlad Písma) na tomto místě parafrázuje biblický text a říká, že prorokovi

bylo do úst vloženo Boží slovo, takže předpokládá, že jeho ústa byla očištěna tímto slovem.

(6,8–10)

Vtom jsem uslyšel hlas Panovníka: „Koho pošlu a kdo nám půjde?“ I řekl jsem: „Hle, zde jsem, pošli mne!“ Odpověděl: „Jdi a řekni tomuto lidu: ‚Poslouchejte a poslouchejte, nic nepochopíte, dívejte se, dívejte, nic nepoznáte.‘ Srdce toho lidu obal tukem, zacpi mu uši, zalep mu oči, aby očima neviděl, ušima neslyšel, srdcem nepochopil, neobrátil se a nebyl uzdraven.“

Prorok je ochoten sloužit Hospodinu, ale ten jej vysílá do služby, jejímž důsledkem je katastrofa. Má způsobit, aby lidem ztuhněla srdce, má jim zacpat uši a zalepit oči, aby se stali netečnými, neobrátili se a nebyli uzdraveni. Jak je to možné?

S tímto textem se snažili vyrovnat mnozí před námi. Jako první Septuaginta, nejstarší řecký překlad Starého zákona. Její znění je citováno skoro doslovně v Matoušově evangeliu: *„Budete stále poslouchat, a nepochopíte, ustavičně budete hledět, a neuvidíte. Neboť obrostlo tukem srdce tohoto lidu, ušima nedoslýchají a oči zavřeli, takže neuvidí očima a ušima neuslyší, srdcem nepochopí a neobrátil se – a já je neuzdravím.“* (Mt 13, 14–15) Rozdíl je na první pohled patrný: z textu zmizely imperativy. Z hebrejštiny by bylo možno text takto přeložit, pokud by nebyl vokalizován.

Izajášův výrok v určité podobě přebírají všichni evangelisté a dvakrát je dáván do souvislosti s působením apoštola Pavla. Tolik ohlasů naznačuje, že pisatele Nového zákona silně oslovoval. Čím?

Pokaždé něčím jiným. Tak např. Pavel na konci Skutků apoštolů jeho prostřednictvím konstatuje, že ti, kteří byli pozváni k obrácení, se neobrátili. Ve dvanácté kapitole Janova evangelia zase evangelista parafrázuje tohoto výroku zhodnocuje Ježíšovu veřejnou činnost ještě předtím, než dojde k pašijovým událostem. Nikde v Novém zákoně však text nevyznívá tak tvrdě, jako u Izajáše, se všemi imperativy, které jako příčinu zatvrzení lidu uvádějí kázání proroka.

Závažná je citace toho textu v listu Římanům, kde apoštol Pavel vysvětluje, proč Židé nepřijali Ježíše jako Mesiáše: „*Izrael nedosáhl, oč usiluje. Dosáhli toho jen vyvolení z Izraele, ale ostatní zůstali zatvrzelí, jak je psáno: „Bůh otupil jejich mysl, dal jim oči, aby neviděli, uši, aby neslyšeli, až do dnešního dne.“*“ Izrael tedy nepoznal Krista proto, že to tak Hospodin předurčil?

Zdá se, že Pavel to skutečně takto chápal. Pro něj to bylo vysvětlení faktu, proč se jeho milovaný národ neobrátil a nepřijal Ježíše jako Krista. Utěšoval se tím, že to tak asi má být, nicméně nejde o definitivní řešení, neboť Bůh má pro Židy připravenou jinou cestu. Pomocí různých starozákonních textů si navíc Pavel zdůvodnil, že smyslem odmítnutí Krista ze strany Židů je obrácení pohanů.

Jaký význam mají tato tvrdá slova u Izajáše?

Rozhodně za nimi nemáme vidět Hospodinovu zlovůli, ale spíš dopuštění či připuštění toho, aby ke zmíněnému zatvrzení došlo. Slovesa jsou totiž v hebrejském textu ve tvarech, které lze přeložit jak ve smyslu přípustkovém, tak kauzativním, příčinném. Text tedy nemusí vyjadřovat, že Bůh CHTĚL, aby se zatvrdilo jejich srdce, ale spíš to DOPUSTIL. Navzdory tomu, co se s jeho lidem děje, je však schopen svůj dějinný plán vést dál. Na biblických textech nás může provokovat, že neodpovídají naší logice a našemu způsobu vyjadřování. To je patrné zvláště tam, kde se mluví o zatvrzení nějakého člověka Hospodinem. Proč Hospodin dopustí, že se někdo zatvrdí? Odpověď přináší i náš text. Kdyby jím jako příběhem o povolání Izajáše spis začínal, mohli bychom si myslet, že Hospodin je krutý a lid je politováníhodný. Jenomže my víme, že lid nevinný není! Připojoval dům k domu a pole k poli, byl krutý a nemilosrdný. A tak se zdá, že šestá kapitola jen ukazuje, jak se Hospodin rozhodl dotáhnout do konce svůj plán, který předem ohlásil. V páté kapitole totiž lidu oznámil, že nemůže tolerovat hřích. Jeruzalému přirovnanému v první kapitole k nevěstce oznámil, že jej přetaví a vykoupí soudem, takže zůstane jen ryzí kov, zatímco nečistoty budou spáleny. A právě k tomuto přetavení má podle šesté kapitoly přispět svým působením i sám prorok. To je jeden z klíčů k našemu textu, i když ne jediný. Další nabízí pokračování šesté kapitoly.

(6,11–13)

Tu jsem řekl: „Dlouho ještě, Panovníku?“ On odpověděl: „Dokud nezpustnou města a nebudou bez obyvatel a domy bez lidí a role se nepromění v spoušť.“ Hospodin odvede ty lidi daleko a v zemi bude mnoho míst opuštěno. Zůstane-li v ní jen desetina, i ta bude zajata a přijde vniveč jako posvátný strom, jako dub, po jehož skácení zbude jen pahýl. Tento pahýl bude símě svaté.

Z textu je zřejmé, že ono zatvrzení lidu trápí samotného proroka.

Prorok si povzdechne otázkou: „*Dokdy, Hospodine?*“ Tak by bylo možno doslova přeložit hebrejský text. Dozvídá se, že Hospodin hodlá svůj soud dovršit tím, že lid potrestá vyhnanstvím, jehož cílem však není zničení, nýbrž pročištění lidu. Na jeho konci zůstane jen nepatrný zbyteček, ovšem právě ten se stane počátkem nového Izraele. Text šesté kapitoly má smysl především pro ty, kdo ho čtou po odeznění všech invazí, neboť jim vysvětluje smysl toho, co se stalo. Může však fungovat i jako útěcha, neboť ujišťuje, že vše se událo v souladu s Božím plánem.

Ke kořenům 10. 12. 2010, Na křesťanské vlně 20. 2. 2011

Znamení pro Achaza a nebezpečí budoucí pohromy (7,1–8,8)

V sedmé kapitole budeme číst o králi Achazovi. Kdo to byl a v jaké době vládl?

Achaz byl jeden z judských králů druhé poloviny osmého století před Kristem. Právě v jeho době se v oblasti Mezopotámie rozpínala asyrská říše. Malé státy syrsko-palestinské oblasti, konkrétně severní sousedé judského království Sýrie a Izrael, se snažily v reakci na tuto hrozbu vytvořit vojenskou koalici a vtáhnout do ní i judského krále. Achaz se však odmítl připojit, a proto mu oba sousedé vyhlásili válku. Chtěli ho svrhnout a prostřednictvím nově dosazeného krále zapojit do protiasyrské koalice i Judsko. Ustrašený Achaz se obrátil o pomoc přímo na asyrského krále a nabídl se mu jako vazal. Tím získal mocnou ochranu. Když Asyřané zanedlouho do oblasti vpadli a zničili nejprve Sýrii s Damaškem a kolem roku 722 před Kristem i hlavní město izraelského království Samaří (což znamenalo konec tohoto království), Judsko si jako vazalský stát udrželo určitou samostatnost. Přestože se Achazův diplomatický tah zdál rozumný, prorok Izajáš jej kritizoval. Vyčítal králi, že nespolehal na Hospodina, ale jen na svá politická řešení. Tím vystavil Judsko budoucímu velkému nebezpečí ze strany Asýrie. Jeho slova se potvrdila za dnů Achazova syna Chizkijáše, kdy Asyřané do Judska skutečně vpadli a téměř je zničili.

(7,1–9)

Za dnů Achaza, syna Jótama, syna Uzijášova, krále judského, vytáhl Resín, král aramejský, a s ním Pekach, syn Remaljášův, král izraelský, do války proti Jeruzalému, ale nic proti němu v boji nesvedli. Domu Davidovu bylo oznámeno: „Aram táboří v Efrajimsku.“ I zachvělo se srdce královo i srdce jeho lidu, jako se

chvějí lesní stromy ve větru. Hospodin řekl Izajášovi: „Vyjdi Achazovi naproti ty a tvůj syn Šearjašúb na konec strouhy z Horního rybníka, na silnici k Poli valchářovu. Řekni mu: Zachovej klid a neboj se, neklesej na mysli kvůli těm dvěma čadícím oharkům, že hněvem plane Aramejec Resín a syn Remaljášův. Nedbej, že Aram i Efrajim a syn Remaljášův se dohodli proti tobě na zlé věci: „Vytáhneme proti Judovi, vyděsíme jej a dobudeme jej pro sebe a uděláme v něm králem Tabelaova syna.“ Toto praví Panovník Hospodin: „Nedojde k tomu a nestane se to. Hlavou Aramu je Damašek a hlavou Damašku Resín. Do šedesáti pěti let ztroskotá Efrajim, takže nebude lidem; hlavou Efrajimu je Samaří a hlavou Samaří syn Remaljášův. Nebudete-li stáli ve víře, neobstojíte!“

Proč Hospodin za králem posílá Izajáše i s jeho synem Šearjašúbem?

Prorokův syn zde žádný úkol nemá, jen se nějak jmenuje. A právě toto jméno je důležité. Je složeno ze slova *šear* – „zbytek“ a *jášúb* – „vrátí se“ nebo „obráť se“. V knize Izajáš se symbolická jména objevují na více místech a mají důležitou funkci. Jméno prorokova syna oznamuje, že „zbytek se vrátí“. Je otázka, zda lze toto znamení pokládat za dobré nebo zlé. Může sice vzbuzovat naději, že alespoň někdo se zachrání, ale může být i hrozbou, že válečné události přežije pouze jakýsi zbytek.

K čemu prorok krále vyzývá?

Povzbuzuje ho, aby se nebál, neboť oba nepřátelští králové nejsou žádným ohněm, nýbrž jen čadícími oharky. Zajímavá je slovní hříčka v poslední větě úseku: „*Nebudete-li stáli ve víře, neobstojíte!*“ Obsahuje dvě slovesa se stejným slovním základem *'mn*, který známe ze slova *amen*. Jelikož tato slovesa označují něco jistého a spolehlivého, čemu lze věřit a přitakat, bylo by větu možno přeložit i takto: „Jestliže se nespolehnete, nenaleznete spolehnutí.“ Achaz a jeho věrní měli hledat toho, na něhož je možno se skutečně spoléhat. Nešlo o žádné politické síly ani o státy, nýbrž o Hospodina. K němu se měl král obrátit a víru v něj měl učinit základem své naděje.

(7,10–17)

Hospodin promluvil znovu k Achazovi: „Vyžádej si znamení od Hospodina, svého Boha, buď dole z hlubin nebo nahoře z výšin.“ Achaz odpověděl: „Nechci žádat a nebudu pokoušet Hospodina.“ I řekl Izajáš: „Slyšte, dome Davidův! Což je vám málo zkoušet trpělivost lidí, že chcete zkoušet i trpělivost mého Boha? Proto vám dá znamení sám Panovník: Hle, dívka počne a porodí syna a dá mu jméno Immanuel (to je S námi Bůh). Bude jíst smetanu a med, aby dovedl zavrhnout zlé a volit dobré. Ještě než bude chlapec umět zavrhnout zlé a volit dobré, bude opuštěna země, z jejíchž obou králů máš hrůzu. Na tebe, na tvůj lid a na dům tvého otce Hospodin v těch dnech, jakých nebylo ode dne, kdy Efrajim odpadl od Judy, přivede asyrského krále.“

Hospodin vychází Achazovi natolik vstříc, že si může pro potvrzení Izajášových slov vyžádat znamení, a navzdory královi „zbožnému“ odmítnutí mu jej vzápětí také dává. O jaké znamená se jedná?

Že dívka počne, porodí syna a dá mu jméno Immanuel. Zde se opět setkáváme se symbolickým jménem, které znamená „s námi Bůh“. Čtenáři Nového zákona tento text znají z Matoušova evangelia, ve kterém je podle řeckého překladu místo slova „dívka“ uvedeno slovo „panna“. Evangelista této skutečnosti využije k potvrzení toho, že Marie byla při Ježíšově početí panna. K čemu se však text vztahuje ve svém prvním zasazení v knize Izajáš? Prorok mluví o dítěti, které se narodí v jeho době, neboť znamení je adresováno králi děsícímu se svých nepřátel. A právě tohoto strachu jej má zbavit, neboť předpovídá, že než bude ono dítě umět zavrhnout zlé a volit dobré (tedy než začne chápat a rozumět), bude království Damašku vyvráceno.

Kdo je oním ohlášeným dítětem?

Jeho matka je označena slovem dívka, hebrejsky *almá*, takže nic nenasevřuje tomu, že by přišlo na svět nějak neobvykle. Jelikož hebrejský text používá místo sloves tvary přičestí, mohli bychom větu přeložit i takto: „Hle, ta dívka (či mladá žena) je těhotná a porodí syna, který se bude jmenovat Immanuel.“ Je možné, že prorok uvedená slova vyřkl za přítomnosti Achazovy manželky a že tak vlastně ohlásil její těhotenství. V tom případě by oním dítětem byl

budoucí král, Achazův syn Chizkijáš. Znamením by byla skutečnost, že Izajáš ví o těhotenství dříve než samotný Achaz. Takto text zřejmě chápali starověcí židovští autoři, což lze vyvodit z 32. kapitoly Druhé knihy Paralipomenon. Když totiž asyrský král Sancherib přitáhl do Judska a jeho vojsko se chystalo napadnout Jeruzalém, povzbuzoval podle textu citovaného v této knize král Chizkijáš své bojovníky slovy: „*Budte rozhodní a udatní, nebojte se a neděste se asyrského krále ani toho hlučícího davu, který je s ním. S námi je někdo větší než s ním. S ním je paže lidská, ale s NÁMI je Hospodin, náš BŮH, aby nám pomohl a vedl naše boje.*“ (2Pa 32,7–8) Zdá se, že autor knihy Paralipomenon považoval krále Chizkijáše právě za onoho Immanuela.

Co znamená věta: „Bude jíst smetanu a med, aby dovedl zavrhnout zlé a volit dobré“?

Nad těmito slovy si biblisté lámou hlavu a teorií, které je vysvětlují, je celá řada. Někteří badatelé říkají, že smetana a med se jako vzácné pokrmy nabízely jen těm nejdůležitějším lidem. Jiní mají za to, že se tyto pokrmy přinášely jako obětiny asyrským božstvům. Někteří biblisté tvrdí, že symbolizují válečnou dobu, neboť byly ihned dostupné a nebylo je nutno nijak připravovat. Sama váhám kterou ze zmíněných teorií upřednostnit.

Jak reagoval Achaz na uvedené znamení?

Nepřijal je a Izajáš mu je musel doslova vnutit. Navíc mu oznámil, že i na něj a na dům jeho otce přivede Bůh asyrského krále. Výklad znamení je tedy takový: Přestože se narodí dítě, které pro vás bude ujištěním, že Bůh je s vámi, nebude to snadná doba, neboť asyrský král, na kterého spoléháš, bude jednou představovat velké nebezpečí právě pro tvou zemi.

(7,18–25)

V onen den hvizdem přivolá Hospodin mouchy z delty řeky egyptské a včely z asyrské země. Přiletí a všechny se snesou do roklí v úvalech, do skalních rozsedin, na všechny houštiny, na všechny mokřiny. V onen den Panovník břitvou, kterou si najme za Řekou, totiž asyrským králem, dočista oholí každou hlavu i chlupy na

nohou a ostríhá bradu. V onen den zůstane člověku jedna kravka a dvě ovce. Nadojí však tolik mléka, že bude jíst smetanu, neboť smetanu a med bude jíst každý, kdo bude zanechán v zemi. V onen den na místech, kde nyní vyrůstá tisíc révových keřů za tisíc šekelů stříbra, bude jen bodláčí a křoví. Jen s šípy a lukem bude možno tudy projít, neboť bodláčím a křovím zaroste celá země. A na žádnou z horských stráží, které byly obdělávány motykou, nebudeš moci vstoupit pro samé bodláčí a křoví. Budou výběhem pro býky a drahami pro ovce.

Tento prorocký výrok navazuje na hrozbu, o které mluvil předchozí text. Ukazuje však, že asyrský král je Hospodinovým nástrojem, který vykoná Boží úrdek. S tím jsme se v knize Izajáš už setkali.

Ano, i na konci páté kapitoly bylo ve dvacátém šestém verši řečeno, že Hospodin hvízdne a přivolá národ, který zdevastuje zemi a potrestá ji za její hříchy. Zde je navíc asyrský král přirovnán k břitvě, jejímž prostřednictvím zbaví Hospodin svůj lid vši důstojnosti. Také mouchy z delty egyptské jsou nejspíš metaforou vojska, neboť jsou v paralelismu ke včelám z asyrské země. Cizí vojsko bývá v bibli často přirovnáváno ke hmyzu. Například Midjánci byli v době soudců přirovnáni ke kobyilkám, které vše spasou a nic po nich nezůstane. I zde bude země po invazi nepřátel zpustošená, takže v ní zůstane jen bodláčí, křoví a výběhy pro dobytek. Stejným obrazem končila i píseň o vinici v páté kapitole, podle níž na místě zničené vinice bude růst jen bodláčí a křoví. Posluchač si díky tomu může uvědomit, že trest, který je zde popisován, Hospodin ohlašoval už od páté kapitoly.

Proč se zde říká, že „jedna kravka a dvě ovce v té době nadojí tolik mléka, že každý, kdo bude v zemi zanechán, bude jíst smetanu a med?“

Možná je to obraz nouze, neboť potraviny, k jejichž výrobě je třeba obdělávat zemi, zde chybí a jíst se bude jen to, co bude narychlo k dispozici.

(8,1–4)

Hospodin mi řekl: „Vezmi si velkou tabulku a napiš na ni běžným způsobem: ‚Rychle za kořistí spěchá lupič.‘“ I vzal jsem si spolehlivé svědky: kněze Urijáše a Zekarjáše, syna Jeberekjášova. Přiblížil jsem se k prorokyni, a ona počala a porodila syna. Hospodin mi řekl: „Dej mu jméno: ‚Rychle za kořistí spěchá lupič.‘ Neboť dříve než bude chlapec umět volat ‚otče‘ a ‚matko‘, bude odneseno bohatství Damašku a kořist ze Samaří před krále asyrského.“

Zde se setkáváme s dalším jménem, které je znamením.

Tentokrát je význam jména předzvěstí vyplnění Damašku, k němuž má dojít ještě v době, kdy bude Izajášův syn malý. Podstatou znamení je skutečnost, že něco je ohlášeno dříve, než k tomu dojde. To je motiv, který je u Izajáše velmi výrazný a který se uplatňuje i v dalších kapitolách. Prorocké slovo je zapsáno na tabulku, aby bylo uchováno pro dobu, kdy dojde k jeho naplnění. Svědkové pak musí dosvědčit, že tento zápis byl napsán dříve, než události nastaly. Znamením je však už samo jméno, které Izajášův syn dostává. Po celý jeho život bude ohlašovat, že takových nepřátel, jakým byl Damašek, se Boží lid obávat nemusí. Musí se však spoléhat na Hospodina.

(8,5–8)

A dál ještě mluvil Hospodin ke mně takto: „Protože tento lid zavrhl šíloašské vody poklidně tekoucí a veselí se s Resínem a synem Remaljášovým, hle, proto Panovník na ně uvede vody Řeky, dravé a mnohé, krále asyrského s celou jeho slávou. I vystoupí ze všech svých řečišť a bude se valit přes všechny své břehy. Zabočí k Judovi, zaplaví jej a bude se valit dál, bude mu sahat až k hrdlu. Jeho rozpjatá křídla vyplní prostor tvé země, ó Immanueli!“

V tomto textu se vracejí motivy z předchozí kapitoly, ovšem Asýrie zde neničí pouze Damašek a Efrajim, ale ohrožuje i Judsko.

Zde je třeba upozornit, že v hebrejském znění není text příliš srozumitelný. Výrok oznamuje, že jelikož lid zavrhl poklidně tekoucí šíloašské vody, tedy vody tekoucí z rybníka Siloe v Jeruzalémě, které zde představují Hospodina, dočká se dravé řeky, jejíž

vody zaplaví celou zemi a budou dokonce sahat až k hrdlu. Tento obraz znamená, že asyrské vojsko obsadí celé Judsko a Jeruzalém zůstane jako jakýsi ostrůvek v moři. Bude sice ohrožován, avšak nebude dobyt. Proto výrok končí slovem „Immanuel“, „s námi je Bůh“. Celý úryvek je výčitkou lidu, který v obraně před sousedními králi spoléhal na asyrskou pomoc, aniž by tušil, že Asyřané Judsko brzy zaplaví jako dravá řeka.

Ke kořenům 17. 12. 2010, Na křesťanské vlně 6. 3. 2011

Zapečetěné svědectví, tma i světlo pro lid

(8,9–10,4)

(8,9–15)

Běsněte si, národy, zděsíte se, naslouchajte, všechny daleké země, přepásejte se, zděsíte se, přepásejte se, zděsíte se. Dohodněte se, dohoda bude zmařena, mluvit si, ani slovo neobstojí, neboť s námi je Bůh – Immanuel! Toto mi praví Hospodin, když mě pevně uchopil svou rukou a varoval mě, abych nechodil cestou tohoto lidu: „Neříkejte zrada všemu, čemu říká zrada tento lid, a čeho se bojí, toho vy se nebojte a nestrachujte.“ Dosvědčujte svatost Hospodina zástupů! Jeho se bojte a strachujte. Vám bude svatyní, ale oběma domům izraelským kamenem úrazu a skálou, o kterou budou klopýtat, bude osidlem a léčkou obyvatelům Jeruzaléma. Mnozí z nich klopýtnou, padnou a roztříští se, uvíznou v léčce a chytí se.

Toto proroctví varuje Boží lid před uzavíráním rozličných politických koalic. Jak jinak se však měli před nepřáteli bránit?

Proroctví bylo proneseno do složité doby, v níž se uzavíraly smlouvy, jež byly vzápětí porušovány, takže zmatek a nejistota z textu doslova číší. Už předchozí kapitoly varovaly krále Achaza, aby se ze strachu před útočícími sousedy nestal vazalem Asýrie. Je-li řeč o dvou domech izraelských, snad se může jednat o svatyně severního izraelského království, na které ovšem nelze spoléhat. Nepřehledná situace oné doby představovala osidlo i pro jeruzalémské obyvatele. Proto doprostřed nejistoty a strachu opět zaznívá slovo *Immanuel*, s námi Bůh. Jen Hospodin si totiž podle Izajáš zaslouží pozornost, posvátnou bázeň i naprostou důvěru svého lidu. Lid má dosvědčovat především jeho svatost. Vlastní výpověď veršů je proto silná výzva přimknout se především k Hospodinu.

Za slovy „nebojte se toho, čeho se bojí ti ostatní“ cítíme, že Izajáš vede lid k odstupu od toho, jak se chovají okolní národy.

Jako lid svatý (tedy oddělený od ostatních) se měl Izrael od